

Det här är en utskrift från frihet.se

Nada, 19 år, bor gömd med sin familj vars asylansökan inte prövas i Sverige. De flydde från Montenegro 1993, och sedan dess har Nada längtat efter ett medborgarskap. Bild: Christina Blom

Hon som inte finns

REPORTAGE | Publicerad 2008-02-11

De är oönskade av myndigheterna. Ändå integreras de under ytan i det svenska samhället. Trots att de lever gömda, på flykt undan polisen, går många ungdomar i skolan. De kämpar för en vanlig tonårsvardag och bygger svenska framtidsdrömmar. Frihet har träffat nittonåriga Nada som mest av allt längtar efter att få höra till.

Det är några veckor efter jul en bit utanför Göteborg. Den råkalla januarivinden gör rökpauserna utanför samlingslokalen korta och plågsamma. Inomhus är det varmt i dubbel bemärkelse. Hit kommer familjer eller ensamstående som alla lever gömda. De får juridisk rådgivning, sjukvård och kläder. Men de flesta kommer hit för att umgås och prata med andra i samma situation. Ikväll är det fullt. I det stora samlingsrummet är alla bord upptagna av människor som fikar på kaffe och kanelbullar. Mitt i de vuxnas sora sitter 19-åriga Nada med sin lillasyster vid ett eget bord. Nada har vinterjackan på, sitter i sina egna tankar och hänger trött mot bordet. Hon väntar på sin mamma som har en tid på den provisoriska läkarmottagningen i rummet intill.

Nada följer med en gång i veckan. I vanliga fall tänker hon sällan på att hon lever gömd. Inte som hennes kompis, som skäms. Det gör inte Nada. Varför skulle hon, resonerar hon och rycker på axlarna. Men när hon träffar andra gömda blir hon påmind om att hon inte är som sina jämnåriga.

Vi hittar ett tomt rum på övervåningen och slår oss ner vid ett bord. På flytande svenska med tysk brytning börjar Nada berätta. Av sina 16 år på flykt har hon levt 14 år i Tyskland. Av sin mammas hemland Montenegro minns hon ingenting. De tillhör den muslimska minoriteten i Montenegro, som utsattes för svåra övergrepp av serberna. Familjen flydde strax före krigsutbrottet 1993. Då var Nada bara tre år, en busig unge som närapå tände eld på huset när hon kratsade ut glöd ur spisen. Familjen fick tillfällig asyl som krigsflyktingar i Tyskland, som blev Nadas och de tre småsyskonens hemland. De växte upp i Achim utanför Bremen. Hon skulle precis börja sista året i högstadiet när avvisningsbeslutet kom.

Vård och skola är ännu inte självklara rättigheter för gömda. Sjuksköterskan Anne Sjögren jobbar för ideella nätverket Rosengrenska, dit Nada går med sin mamma en gång i veckan. Bild: Christina Blom

Det hände en tisdag, på ett av de vanliga rutinbesöken för att få förlängt uppehållstillstånd. De visste aldrig i förväg hur länge de skulle få stanna. Rädslan för att plötsligt hämtas av polisen präglade hela uppväxten. Nada förklarar hur det kändes att tolka handläggarens ord åt sin pappa.

– Efter 14 år sa de att vi skulle utvisas dagen efter, på onsdagen. Det blev som en black out. Jag kände inga känslor, vi bara gick ut. Pappa, han gick. Han kom aldrig tillbaka. Vi har inte sett honom på två år. Vi tror att han bor kvar i Tyskland som gömd, men... säger Nada och avslutar inte meningen. Ögonen blir sorgsna, fuktiga. Hon tittar bort.

Från en dag till en annan skulle alltså mamman, nu ensamstående, återvända till Montenegro med de tre barnen. Tid att ta farväl av vännerna fanns inte. Enligt en granne kom sju, åtta poliser för att hämta familjen dagen därpå. Då hade de redan åkt.

” Nästan ingen vet att jag är gömd. Jag vill inte att mina kompisar ska veta, ifall någon blir arg på mig och anmäler det.

I Montenegro bodde de hos släktingar. Här var inget som de var vana vid. Sedan kriget har de allmänna levnadsvillkoren blivit erkänt sämre i den lilla republiken. Drygt var tionde montenegrin lever under fattigdomsgränsen,

rättssäkerheten svajar och var fjärde är arbetslös, enligt utrikesdepartementet. Nada blev illa behandlad av sina jämnåriga, när hon inte pratade som de utan bröt på tyska. Nadas mamma kan varken läsa eller skriva och kunde därför inte lära barnen bosniska. Någon motsvarighet till SFI, Svenska för invandrare, eller hemspråksundervisning fanns inte i Tyskland. Och privatlektioner, det var för dyrt.

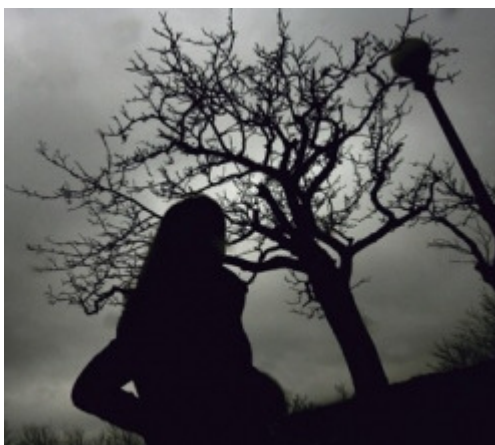
– Av hela den här tiden var halvåret i Montenegro värst. Min mamma bestämde att vi skulle flytta till Sverige, där vi har släkt. Vi barn skulle få en utbildning. Det var det viktigaste, berättar Nada.

Hon minns den första dagen i Sverige och slår armarna demonstrativt om kroppen. Svinkallt, blött, mycket karakteristiskt Göteborgsväder mötte familjen. De gamla kompisarna från Tyskland fattade ingenting – varför Sverige? Det var svårt att gilla det nya landet i början, erkänner Nada.

Familjen hoppades få asyl på humanitära grunder eller av ”synnerligen ömmande skäl”.

Spänningarna i Montenegro finns kvar, och muslimer förföljs fortfarande trots att kriget är över. Familjer till både offer och förövare bor i många fall kvar, och få krigsförbrytelser har lett till åtal. Men enligt dublinförordningen prövas en asylansökan numera bara i ett EU-land. Efter fyra månader i Sverige fick familjen beslut om avvisning tillbaka till Tyskland, där de ju redan hade ett avslutat asylärende. De valde att gå under jorden istället. En släkting hjälpte dem med lägenhet. Idag går syskonen i skolan, med rektorernas och lärarnas tysta tillåtelse. De får vård, när det behövs, genom sjukvårdsnätverket Rosengrenska.

Där i rummet med den gemytliga stämningen säger Nada att livet som gömd är ganska lätt. Planka på spårvagnen är förbjudet förstås, till och med på den kortaste sträckan. Åker Nada fast i en biljettkontroll är det kört. Vi har pratat i nästan två timmar och lokalen håller på att stänga. Cafét är nästan tomt sånär som på några volontärer som sitter kvar och pratar, och ett uppenbart förälskat par i 13-årsåldern sitter nära i en soffa. Nada är också kär, berättar hon förtjust när vi är på väg att gå. Eller, hon säger inte ”kär”, men om det fanns en skylt i pannan skulle den blinka i neon. Ögonen glittrar och Nada riktigt myser när hon pratar om hur snäll han är, hur bra han är på att lyssna. Han vet förstås allt, och hon litar på honom. Det är bara så jobbigt att smyga. Förhållandet är hemligt, ännu hemligare än att hon är gömd. Inte ens syskonen vet, då skulle de bara skvallra för mamma. Hon har traditionella värderingar och skulle gå i taket om hon visste. Vi skiljs åt under fler beskrivningar av pojkvännen och bestämmer att ses några dagar senare.

Drygt 8 000 vuxna och barn utan uppehållstillstånd är efterlysta i Sverige. 19-åriga Nada är en av dem. På ytan lever hon som vilken tonåring som helst. Men kompisarna får aldrig veta hela sanningen, att familjen lever gömd under hot om avvisning. Bild: Christina Blom

Nada läser på gymnasiet, där rektorn, kuratorn och en lärare tagit ställning för att ta emot henne. Men varken läraren eller rektor vill veta så mycket. När jag ringer upp rektorn låter hon väldigt nervös. Hon lovar att ringa upp senare, men låter bli. När jag ringer upp igen ursäktar hon sig med att hon var rädd. Även om skolministern nyligen sagt sig vilja ge alla gömda barn och ungdomar rätt till utbildning, finns det ännu inget lagligt stöd för det.

– Än så länge har vi meddelarplikt när det gäller gömda flyktingar. Därför känns det bättre att inte veta så mycket. Vi har ju elever med skyddad identitet och eventuella gömda elever behandlar vi på samma sätt, säger rektorn.

För henne är det en fråga om etik. Att låta gömda ungdomar få utbildning är självklart.

– Jag tycker att Genèvekonventionen om barns rättigheter står över den svenska lagen. Alla har rätt till utbildning, och för gömda flyktingar är det bättre att de får gå i skolan än att de sitter hemma. Vad som än händer dem sen så har de utbildningen med sig, säger hon.

Det är Nada glad för. Andra gången vi träffas är hon uppsluppen och på glatt humör. Samtidigt berättar hon fler detaljer som avslöjar att livet som gömd inte alls är så lätt som att aldrig glömma spårvagnskortet. Vi fikar och över de smuliga skorpena och teet berättar Nada om att alltid behöva undanhålla sanningen.

– Nästan ingen vet att jag är gömd. Jag vill inte att mina kompisar ska veta, ifall någon blir arg på mig och anmäler det, säger hon.

Inför klasskompisarna får hon istället säga att familjen är asylsökande. Hur länge de går på det, vet hon inte.

– Men eftersom jag är äldre än dem och många känner någon som väntat på uppehållstillstånd i flera år så tror de på mig, säger hon, skrattar och himlar med ögonen.

Saknaden av de fyra sista siffrorna i personnumret ställer till många problem. Nada kan inte följa med på skolresor utomlands, öppna ett bankkonto eller få studiemedel. För ett drygt år sedan ringde en snokande

Mörkertal om de gömda

+ Under den tillfälliga asyllagen som gällde mellan 15 november 2005 och 31 april 2006 valde cirka 7000 gömda flyktingar att anmäla sig till Migrationsverket, varav de allra flesta fick uppehållstillstånd. Hur många som lever gömda i Sverige idag är omöjligt att säga. I november 2007 var drygt 7 000 vuxna och 1 000 barn efterlysta av polisen sedan de avvikit efter ett avvisningsbeslut. Polisen räknar dock med att fler än så finns i landet utan att någonsin ha sökt asyl till att börja med. En del av de efterlysta tros även ha försvunnit från Sverige.

+ Efterlysta och gömda personer har inte automatiskt rätt till sjukvård eller skolgång. Socialnämnder, arbetsförmedlingskontor samt styrelser för grundskole- eller gymnasieutbildning har skyldighet att underrätta polisen om personer som inte har uppehållstillstånd. Nyligen lovade utbildningsminister Jan Björklund (fp) att lämna ett lagförslag som i framtiden även ger gömda barn rätt till skolgång.

Källor: Migrationsverket, Rikspolisstyrelsen, Utlänningslagen och Utlänningsförordningen.

granne polisen.

De kom för att hämta familjen, men bara mamman var hemma. Polisen förhörde henne i fyra timmar, berättar Nada. Men eftersom de minderåriga barnen inte kom hem, kunde de inte ta henne med sig. Sedan dess har Nadas beskyddande mamma blivit än mer försiktig med att släppa ut barnen, särskilt döttrarna.

– När jag tänker på hon som angav oss... börjar Nada och låter händerna formas runt en osynlig hals i luften.

Inför vännerna får hennes mamma ofta skulden för att Nada sällan har fickpengar, inte får följa med ut eller träffa killar. Egentligen beror det mycket på deras situation, men en viss sanning ligger det ändå i det hon säger.

– Om vi skulle få stanna i Sverige skulle mamma vara tvungen att gå på SFI och komma ut. Det skulle verkligen vara jättebra för henne, säger Nada med stort eftertryck.

Hon ser ljusst på framtiden, trots allt. Det kommer att lösa sig, det känner hon. Det måste det. Hon gillar skolan, behöver nästan aldrig plugga inför proven. Hon har hört att andra gömda flyktingar har kunnat läsa vidare efter gymnasiet. Nadas egen dröm är att bli sjuksköterska eller kanske plastikkirurg.

– Om vi skulle få uppehållstillstånd tror jag att jag skulle känna mig friare. Och jag skulle känna att jag tillhörde någonting, att jag hade ett land. Att inte alltid vara den som det är något konstigt med.

Fotnot: Nada (betyder "hopp" på bosniska) heter inte så i verkligheten. Namn och andra detaljer är ändrade av hänsyn till hennes och andra människors säkerhet.

Lina Färm